

ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД: ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

В статті розповідається про поняття «електронний уряд». Досліджено реалізації електронного уряду у країнах світу. Проаналізовано переваги та недоліки системи електронного урядування. Виявлено проблематичність впровадження електронного урядування в Україні.

Ключові слова: електронний уряд, електронне урядування, Інтернет, онлайн.

Abstract

The article tells about of the concept of "e-government". Implementation of e-government investigated in countries around the world. Analyzed advantages and disadvantages of e-governance. Revealed the difficulty of implementing e-government in Ukraine.

Keywords: e-government, e-governance, Internet, online.

В умовах формування інформаційного суспільства, інформаційної демократії набуває важливого значення електронний уряд, як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави й громадян. Особливо вагомим стає ланка електронного уряду G2C («держава–громадянин»), в якій і здійснюється безпосередня комунікація влади та громадськості [1]. Ця ланка, власне, і є основою електронного урядування тому, що воно спрямоване на громадян як на єдине джерело влади, і його ефективність цілком залежить від їх участі в процесі урядування.

Електронний уряд є моделлю, що заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. «Електронний уряд» і «електронне урядування» – це відносно нові поняття, що ввійшли в політологічний дискурс наприкінці 90-х рр. ХХ ст.

Аналіз досліджень у галузі комунікації громадян і держави в електронному уряді свідчить, що ці питання розглядаються найчастіше в контексті ефективного надання послуг державними органами громадян та бізнес-структурами і забезпечення прозорості роботи державних структур. Ідея електронного уряду є цікавою для багатьох науковців та політологів. Зокрема, серед вітчизняних відомих людей даним питанням цікавились Д. Дубілет, Я. Мерило, В. Гройсман, Д. Шимків, М. Нефьодов, О. Риженко, О. Вискуб, В. Фльонц, Т. Александронець. Серед іноземних вчених це питання цікавило Є. Масуде, Дж. Небінгер, Дж. Нізбет, Т. Стоуньєр.

Проте залишаються малодослідженими питання розвитку електронного уряду і залучення громадськості до участі в електронному урядуванні для організації громадського контролю за здійсненням державою своїх функцій.

Виходячи з актуальності і ступеня розробленості цього питання, метою дослідження є ознайомлення з принципами електронного уряду, можливостями, станом та процесу його впровадження.

В науковій літературі, як правило, уряд, забезпечений електронним інтерфейсом (онлайнний уряд, government on-line, GOL) і електронний уряд є тотожними поняттями. Справді, електронний уряд завжди пов'язаний із громадянами через онлайнний інтерфейс. Але онлайнний уряд не завжди є електронним урядом, який потребує глибшої перебудови традиційних форм діяльності [2, с. 10].

Загальний зміст полягає в тому, що управлінська діяльність стає менш структурованою й нормативно обмеженою; управління ґрунтується радше на горизонтальних, аніж вертикальних, зв'язках. Керівництво відрізняється і від простого адміністрування, коли джерелом політичних рішень виступає політична верхівка ієрархічної градації державної влади й управління, а суспільні структури впливають на цей процес, і від ринкової моделі державного управління з її акцентом на торговій угоді, у якій кожен учасник намагається максимізувати свій особливий інтерес [3, с. 52].

Ідеться про впровадження нової моделі державного управління, що є результатом перетворення традиційних відносин громадян і влади. Це дасть змогу зробити ефективнішим процес організації зворотного зв'язку з населенням. Відповідно, основні напрями діяльності електронного уряду є електронна демократія, електронне урядування, електронні послуги, електронна комерція тощо.

Електронна демократія ґрунтується на використанні технічних засобів, що допомагають розв'язувати багато проблем процедурного характеру. Передусім це виявляється під час планування, проведення електронних консультацій або електронного голосування. Такі взаємини й заходи, зокрема віртуальні міські збори, відкриті наради, опитування громадської думки й форуми громад, підвищують ступінь політичної участі громадян.

Зрозуміло, що електронне урядування стосується внутрішніх інформаційних систем, підтримки управлінсько-адміністративних функцій державних установ, зокрема керування даними й інформацією, ведення електронних записів і потоків інформації.

Електронні послуги – це надання в електронній формі урядової інформації: програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв'язання найважливіших суспільних проблем. Електронні послуги характеризуються новими формами громадянської участі та співробітництва між владою й громадянами.

Електронна комерція припускає обмін і придбання товарів через Інтернет, включаючи надання платних інформаційних послуг. Наприклад, громадяни можуть сплачувати податки або рахунки за житлово-комунальні послуги, продовжувати реєстрацію транспортних засобів тощо.

Суттю електронної форми уряду є об'єднання за допомогою інтернет-технологій усіх міністерств і відомств у єдиний комплекс із вищим ступенем інтегрування внутрішніх процесів (документообіг) і єдиним інтерфейсом (вікном взаємодії) із громадянином (користувачем). Тож громадянин має можливість спілкуватися не з п'ятьма відомствами по черзі, а з єдиним електронним посередником, що водночас представляє їх усіх. Окрім цього, запит громадянина автоматично направляється у відповідні інстанції, й у більшості випадків відповідь (юридична консультація, квитанція про сплату послуг, бюлетень для голосування, довідка, податкова декларація) дається негайно й без участі людини. Частково такі форми набули розвитку як в Україні, так і у Вінницькій області.

Важливою перевагою електронного уряду є можливість участі населення в обговоренні законопроектів й урядових рішень, що дотепер для більшості було неможливим. За наявності ж електронного уряду власні інтереси зможуть обстоювати не лише лобісти, а й пересічні громадяни. Так, під час обговорення важливого законопроекту або постанови уряду кожна людина зможе висловити власну думку. Планується, що спеціальна аналітична система оброблятиме отриману інформацію, узагальнюючи її, наприклад, у вигляді графіка. Якщо він покаже зростання кількості незадоволених певним нововведенням, питання буде знято з обговорення.

Звичайно, реалізувати ідею електронного уряду стало можливим із появою мережі Інтернет. Спроби використати телекомунікаційні засоби з метою державного управління здійснювалися вже досить давно. Так, ще в 1970-ті рр. у США в штаті Огайо (округ Колумбус) провели експеримент: в усіх будинках встановили інтерактивну телематичну систему. «У результаті виникли «електронні загальноміські збори», де громадяни могли спостерігати (і за бажання активно обговорювати, а також висловлювати власну думку шляхом миттєвого кнопкового голосування) засідання планової комісії місцевої адміністрації» [4, с. 73].

Із середини 1990-х рр. у промислово розвинених країнах намагалися розробити різні проекти зі створення та розвитку електронних урядів. Нині одні держави перебувають на початковій стадії цього процесу, тільки позначаючи свою присутність у мережі, інші вже переходять до вищої стадії інформатизації державного управління – трансакцій із громадянами та бізнесом. Як відомо, світовими лідерами в цій сфері є Канада, США, Швейцарія, Сінгапур.

Улітку 2001 р. Дж. Буш звернувся до Конгресу з посланням, у якому виклав програму розширених реформ системи державного управління. Її мета – спростити спілкування громадян із федеральним урядом і одержання від нього послуг на основі «одного вікна», підвищити результативність уряду та його здатність реагувати на запити громадян. Було сформульовано такі принципи реформування державного управління: орієнтація на громадян, а не на бюрократію, та на результат, активне просування новацій на основі ринкового підходу. А суть реформування полягала в тому, що в його основу було покладено механізм електронного уряду [5, с. 150].

Європейська комісія, оцінюючи потенціал нової форми управління, визначила електронний уряд як «використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у державних адміністраціях у

сукупності з проведенням організаційних змін і набуттям нових навичок, спрямованих на поліпшення суспільних служб і демократичних процесів, а також посилення підтримки державної політики. Електронний уряд є засобом для підвищення ефективності державного обслуговування. Він спрощує провадження державної політики й допомагає держсектору, з одного боку, розширювати обсяг послуг і підвищувати їхню якість, а з другого – збільшувати економію ресурсів» [6].

Як вважають європейські та вітчизняні експерти, у результаті впровадження е-уряду можна очікувати:

- поліпшення якості послуг з надання інформації держорганами;
- зменшення часу обслуговування клієнтів (громадян і бізнесу);
- зниження адміністративних бар'єрів;
- зменшення витрат на адміністрування;
- розширення набору державних послуг;
- підвищення ефективності діяльності держорганів і якості надаваних ними громадянам і бізнесу послуг;

– поліпшення показника задоволеності клієнтів послугами.

Серед політичних результатів варто виділити:

- відкритість і прозорість діяльності органів влади;
- підвищення ступеня участі громадян і органів влади в інформаційному суспільстві;
- зростання рівня залученості громадян у демократичні процеси;
- збільшення результативності й ефективності впроваджуваної політики [4].

То чим відрізняється традиційне здійснення влади від системи нового управління? Традиційне управління засноване на виконанні команд і контролі, нове – на договорі й згоді. Традиційне управління більшу увагу приділяє праву й регламентам, сучасне – непримусовим нормам, колективним рекомендаціям, моральним угодам. Традиційна влада здійснюється урядами, бюрократією й парламентами, нове управління застосовує такі форми, як комісії, форуми, великі демократично організовані групи. На відміну від традиційного управління, за якого інформація більш централізована й засекречена, нове ґрунтується на відкритій інформації про діяльність органів влади, що, безперечно, сприяє зростанню суспільної довіри, без якої неможлива ефективна діяльність держави [6].

Можливість стійкого зворотного зв'язку завдяки Інтернету дає змогу громадянам не лише одержувати достовірну інформацію про діяльність уряду, а й повідомляти. А це підвищує обсяг соціального капіталу у формі, котру А. Хіршман назвав «моральними ресурсами», тобто ресурсами, обсяги яких у процесі використання тільки зростають, а вичерпання настає лише в разі, якщо ними не користуються. Отже, люди й влада мають можливість більше довідатися про діяльність і проблеми одне одного, тобто можна говорити про підвищення рівня взаємної довіри [7, с. 396].

Можна припустити, що у майбутньому електронний уряд стане звичайною формою. Наприклад, у США і Європі впровадження нових форм уряду обґрунтовується потребою в прозорій і підконтрольній діяльності органів влади. Щодо України, то тут головне завдання електронного уряду – передусім підвищення ефективності функціонування уряду традиційного. А це означає вдосконалення механізмів контролю над громадянами у сфері оподаткування, боротьби зі злочинністю тощо [8, с. 425]. Як свідчить аналіз публікацій українських експертів, у поняття «електронна Україна» насамперед включено органи влади. Тоді як у західних країнах на першому плані – посилення контролю громадян над урядом (для чого вводяться публічні оціночні показники діяльності останнього), в Україні таких програм поки що немає. Зміст системи електронного уряду має полягати в тому, щоб інформація, що оновлюється й перевіряється, про органи влади була доступна всім громадянам. Тільки держава може вирішити завдання створення в он-лайн нових механізмів, що полегшують спілкування громадян із бюрократичними інстанціями.

Однак варто зауважити, що саме по собі створення єдиних інформаційних систем, покликаних оптимізувати роботу муніципальних служб, ще не змінює відносин бюрократії й громадян. Для цього потрібні також воля керівників відомств, їхня готовність використати можливості, що відкриваються, не тільки у власних цілях, а й для зручності людей.

Встановлено, що електронний уряд є досить новим явищем в сучасному політичному житті, хоча, з'явившись нещодавно, вже має значні шанси на успіх. Реалізація концепції електронного уряду не просто підвищує ефективність роботи державного апарату, а, по суті, створює передумови для формування принципово нової моделі демократії – цифрової демократії, заснованої на повнішому

підпорядкуванні урядової діяльності суспільству й на можливості прямої участі громадян у вирішенні державних і місцевих питань шляхом онлайн-голосування. І це головна відмінність електронного уряду від традиційного.

Стосовно розвитку системи електронного уряду в Україні, то йому перешкоджають насамперед такі чинники, як обмеження поширення Інтернету, недосконалість законодавчої бази, недостатнє фінансування процесу інформатизації, консерватизм і бюрократизм чиновників. Поки що влада не може ні поширювати інформацію про свою діяльність, ні координувати роботу відомств. Потребує розв'язання й проблема правового регулювання Інтернету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України із змінами, внесеними згідно з Законом № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст. 44. – К. : Фолио, 2010. – 46 с.
2. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе / Вершинин М. С. – СПб. : Изд. Михайлова В. А., 2001. – С. 10-14.
3. Сморгун Л. В. Электронное правительство, менеджмент знания и административные реформы / Л. В. Сморгун // ПОЛИТЭКС, 2005. – № 2. – С. 58-62.
4. Васильева Н. А. Философские аспекты мировой политики / Н. А. Васильева // Политико-философский анализ информационных новаций современного цивилизованного развития. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2003. – С. 72-76.
5. Кулик А. Н. Создание «электронного правительства»: в чем ключевой фактор успеха? / А. Н. Кулик // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество : материалы VIII Всероссийской объединенной конференции (Санкт-Петербург, 8–11 ноября 2005 г.). – СПб., 2005. – С. 150-152.
6. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації : монографія / С. Г. Денисюк. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 276 с.
7. Денисюк С. Г. «Нові мас-медіа» як чинник впливу на сучасні політичні комунікації / С. Г. Денисюк. – Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2015. – Вип. 94. – С. 395–398.
8. Денисюк С. Г. Репутація правоохоронних органів України: політико-соціологічний аналіз / С. Г. Денисюк // Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2014. – Вип. 89. – С. 421–426.

Горобчук Олег Анатолійович – студент групи ІКІ-126, факультет комп'ютерної інженерії та інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: gorobchuk95@gmail.com

Науковий керівник: **Денисюк Світлана Георгіївна** – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sg_denisyyk@mail.ru

Gorobchuk Oleg A. – Department of Computer Engineering and Information Technology, e-mail: gorobchuk95@gmail.com

Supervisor: **Denysiuk Svitlana G.** – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, e-mail: sg_denisyyk@mail.ru